

1944, február 3. Londýn. — Z posolstva prezidenta dr. E. Beneša predneseného v plenárnom zasadnutí Štátnej rady.¹

[...]

Za týchto zcela nových poměrů je tudíž naším velikým úkolem, abychem měli co možná nejjasnější představu o tom, jak dojde konkrétně k pádu Německa, jak budeme doma ve chvíli osvobození vlasti postupovat a jak zcela pozitivně budeme krok za krokem svou republiku znovu budovat. Jen tak vykonáme svou práci úspěšně, jen tak ochráníme svou vlast před poválečným chaosem a jen tak zachráníme pro svůj národ proti svým fašistickým nepřítelům všechno to, co nám náleží a co za všech okolností zachránit musíme.

Už při výkladu o příštích událostech válečných v roce 1943 jsem pověděl, že útok na Německo v poslední fázi války půjde se všech stran celoevropskou vojenskou ofensivou z východu a ze západu, ze severu a z jihu, z Itálie a z Balkánu, od Rumunska, Polska a od baltských států, od Belgie a Holandska, od Norska a od Francie, od Jugoslávie a Bulharska. Proto také musíme my chápat, že nějaké vyčkávání u nás doma na cokoli by byla koncepce úplně chybná. Očekávat, že napřed půjde útok s jedné strany a pak s druhé a že se to zhroutí na konec všude a to na mnohých místech bez boje, až se to sesuje na jednom jediném a podstatném místě úplně, jako tomu bylo na příklad v Bulharsku v roce 1918, a že tudíž u nás doma, kde jsme nejdále od fronty ve vnitrozemí, můžeme prostě jen až do pádu Německa vyčkávat bez boje, by byl osudný omyl a znamenal by jen prodlužování války a tyranie německého gangsterismu. Na konec by nás to mohlo stát více obětí, nežli boj sám. V této válce se přiblížila nyní rozhodující chvíle, kdy se boje musí účastnit bez rozdílu všichni, všude a všemi prostředky a možnostmi. Říkám to otevřeně všem našim zde i doma.

Celý proces našeho převratu a vítězství půjde pak asi těmito hlavními cestami:

1. Válka, skutečná krvavá válka, začne nyní přípravou druhé fronty a invaze. I u nás na našem vlastním území musíme se na ni připravit a s ní počítat. Budeme na ní brát účast svými invazními jednotkami odsud z Anglie, svými nynějšími partyzány na území jihoslovanském a slovenském, svými jednotkami, které nově nyní na území sovětském přeorganizováváme a zvlášť k tomu je nyní připravujeme, nově vybudovanými našimi partyzány doma, na Podkarpatské Rusi, na Slovensku i v zemích českých, které v souvislosti s útokem Rudé armády z Polska a od Rumunska musíme nyní organizovat bojem denním a stálým, sabotáží, rozvratem, ničením komunikací, bojem v lesích, horách, v městech, ve vesnicích, stejně tak, jako se to dělá dnes už na Ukrajině a v Polsku, v Jugoslávii a ve Francii a jako se to bude dělat zítra i v Belgii, Holandsku a Norsku.

Netajím Vám, že všechny tyto věci připravujeme a připravit musíme, netajím Vám, že to budeme dělat s organizovaným vojskem za hranicemi i doma, že to musí být doma veliká revoluční lidová vojna, jak jsem o ní již mluvil naposled na den 28. října 1943. Krátce, náš domácí boj a převrat v této válce bude a musí být revolučně a vojensky organizovaný a násilný a bude a musí znamenat u nás velikou lidovou odplatu a pro Němce a fašistické násilníky konec opravdu krvavý a nelitostný. Po mém soudu jsme nemohli bojovat sami na začátku války v roce 1938 ve chvíli Mnichova a v březnu 1939, bojujeme však dnes už na spojeneckých frontách a budeme a musíme bojovat u nás doma, společně se všemi spojenci v dnešním konečném období války v roce 1944.

¹ Ide o súvislú pasáž z 5. časti Benešovho prejavu, v ktorej sa hovorí o prípravách na prevrat, o aktivizácii národnooslobodzovacieho boja, národných výboroch a slovenskej otázke.

Znamená to také, že přijde chvíle, kdy budeme dopravovat do republiky své vojenské síly z ciziny, doprovázené našimi spojenci anglickými a spojenci sovětskými, stejně jako tomu bude v případě Francie a Belgie, Řecka, Jugoslávie nebo Polska.

Naše jednotná politická národní fronta, jak ji ve svém osvobozenckém hnutí a boji máme dnes vytvořenu všude ve spojeneckých zemích a jak ji dodržujeme doma v zemích českých a dnes už i na Slovensku, to jest celý náš národ a veškeren náš lid, bude mimo to pokračovat v boji po vojenském pádu Německa až do konečné likvidace moci německé a maďarské a všeho nacismu a fašismu na našem území. Jako válka bude v poslední fázi všeobecnou lidovou válkou, tak bude všeobecně proveden náš veliký lidový převrat dle přesného našeho plánu po celé republice všemi lidovými vrstvami společně a celým národem a vším dnes utlačovaným a zotročelým lidem českým, slovenským a karpatoruským.

2. Náš úkol, úkol vlády, našeho státního zřízení, našeho vojska, našeho celého spojení s domovem bude, aby převrat ten a celý náš přechod do budoucího normálního života republiky, provedený po uskutečnění naší domácí partyzánské války se stal promyšleně, organizovaně a v podstatě přece jen klidně, to je bez zbytečných ctřesů, za společné účasti všech vrstev národa a v duchu opravdové, celonárodní, organizované, lidové revoluce proti německým vetřelcům a všemu nacismu, která bude mít za úkol zase se zmocnit svého státu, svých domovů, svých polí a podniků, svých rodinných krbů, svých škol, svých divadel a všech svých dřívějších národních, materiálních a kulturních statků a práv.

To nebude převrat jednoho Čecha nebo Slovaka proti druhému; náš úkol, naší vlády, státního zřízení, armády, našich všech bojujících kruhů doma bude, aby to byl všenárodně připravený a organizovaný, všenárodní lidový převrat. Pokud se některý Čech či Slovák spojil, nebo spolupracoval s našimi národními nepřáteli a vrahy, dostane za to při té příležitosti náležitě a jemu příslušející odplaty. Nikdo, kdo konal svou povinnost vlasteneckou a zejména také ti z Němců a Maďarů, kteří s námi šli od počátku a jdou s námi nyní, nemají se čeho bát, a i ti, kdo z Čechů a Slováků těžkými okolnostmi a nevinně byli přinuceni v té či oné formě s režimem počítat, mohou bojem včas zahájeným a společně s námi prováděným stát zase s námi ve vlastenecké a odbojové frontě.

3. K provádění našeho boje doma v dnešní fázi války a konečného přechodu do našeho nového, svobodného, národního a plně demokratického režimu se navrhuje, aby v každém místě u nás doma, v každé obci, vesnici a městě, v každém okrese a v každé zemi byl dočasně zřízen národní výbor, nejdříve konspirativní a v dané chvíli, všemi svobodnými a k tomu připravenými občany doma zvolený; byly by to po pádu nacistické diktatury naše první demokratické orgány, které by měly první politická a správní práva hned ve chvíli pádu německé moci. O jejich kompetenci bude třeba se včas přesně dohodnouti. Vedle místních a okresních národních výborů vytvořily by se volbou z nich revoluční národní výbory zemské a ze zemských národních výborů dočasné revoluční národní shromáždění centrální pro kontrolu první poválečné domácí vlády a pro spoluřízení národních a státních věcí ve chvíli převratu a v prvních dobách po něm.

4. Hlavní naše starost bude a stále je, aby osvobozencké hnutí domácí i zahraniční bylo naprosto jednotné a plně společné. Není zvláštní revoluce domácí a zvláštní revoluce zahraniční — je jen jediné a společné hnutí osvobozencké. Proto také hned v první chvíli, kdy to bude jen možné, bude vytvořena nová jednotná, společná vláda, složená především z činitelů domácích, vedle některých činitelů zahraničních; z nás za hranicemi nikdo nemá v úmyslu domovu vládu, zřízenou za zvláštních poměrů zde za hranicemi, předpisovat a snad se chtít doma vládu znovu uchopit. My všichni jsme demokraty a nekompromisně se hlásíme k zásadám demokratickým; a pak: hlavní fronta je doma. Tím je řečeno všecko.

Při tom však my za hranicemi představujeme mezinárodní kontinuitu a jednotu republiky, jsme nositeli jejího mezinárodního uznání, máme řadu nesmírně cen-

ných smluv a dojednání mezinárodních — jako na příklad podpisy všech těch nót, které mezinárodně uznávají vládu jednotné republiky a tím i jednotu českých zemí se Slovenskem a s Podkarpatskou Rusí, podpisy o odvolání Mnichova, dohody o Lease and Lend se Spojenými státy, podpis dohody na konferenci v Atlantic City o hospodářské poválečné rekonstrukci, podpis našich dohod finančních i vojenských s Velkou Británií a Sovětským svazem, a konečně naši poslední, svrchované důležitou smlouvu o přátelství a vzájemné pomoci se Sovětským svazem.

To jsou ohromné výsledky práce nás a Vás všech za hranicemi a to samo znamená, že náš domácí převrat bude proveden ve jménu společně uznávané a přijímané národní republiky společnou a jednotnou akcí domácí a zahraniční a tím všechno to bude automaticky a bez obtíží přeneseno na první vládu domácí. Tak také dřívější jednotná republika začne hned v den pádu Německa a Maďarska zase automaticky žít nejen právně jako dosud, nýbrž i skutečně na základě dřívější své konstituce z r. 1920, ovšem — a to kategoricky zdůrazňuji — se samozřejmým závazkem, že ústava ta bude v nejbližší možné chvíli upravena a změněna dle našich nových potřeb poválečných a v plně bratrské a demokratické dohodě mezi Čechy, Slováky a Karpatorusy.

5. Podle naprosto všech a zcela kategorických zpráv z domova, ze zemí českých i ze Slovenska, ohromující většina všeho našeho lidu je toho přesvědčení, že se už po převratě u nás nevrátíme k dřívějšímu systému stranickému a že vybudujeme po této stránce republiku novou, konsolidovanější, lidovější, demokratičtější, jednotnější a vlastenečtější, t. j. že zřídíme nový stranický systém, sestávající jen ze tří stran, strany levé, jak se obyčejně říkávalo dosud, strany centra a strany konzervativní.² Jak se však strany ty budou po válce jmenovat, je otázka pozdějšího rozhodnutí. Své rozvrstvení v ně si provede lid doma také sám; nesoudím však, že to budou strany stavovské v dřívějším toho slova smyslu. Nechci však z toho zde nic definitivně ani rozhodovat, ani určovat. Jistě také dojde k sjednocení dosavadních organizací odborových a jiných. I to se dobuduje až doma.

U nás před válkou za republiky, jakmile se někomu něco ve státně nelíbilo, nebo měl nějaké zvláštní osobní nebo třídní tendence nebo ambice, nebo se dostal do sporu s vlastní svou stranou, hned začal připravovat založení stran nových. Říkalo se tomu demokracie a byla to anarchie. Je známo také, jak určité kliky, strany, nebo i jistí vedoucí lidé zakládali nebo intrikánsky pomáhali zakládat také nové strany nebo stranické frakce a odbojné organizace jen proto, aby rozvraceli své odpůrce v opačném táboře. Pamatujte dobře, jaké nebezpečné hry pro demokracii se u nás po této stránce prováděly na příklad s fašisty. Tomu všemu musí býti v nové republice konec.

Přimlouvám se velmi vřele za to, abychom si všichni slíbili ve jménu zdravé, dobré budoucí demokracie a ve jménu blaha národa a státu, že nová vnitřní politika republiky bude vybudována na těchto stranických zásadách; já vám netajím, že ve chvíli pádu Německa, pokusím se okamžitě o jmenování první vlády, složené z domácích a některých zahraničních činitelů na základě systému tří stran. Rozumí se samo sebou, že bez jasného souhlasu našeho lidu doma by to nešlo. Věřím však, že náš lid po zkušenostech z první a z druhé republiky a po zkušenostech s německými gangstery sám to bude důrazně vyžadovat. Jsou-li pro to zralé země anglosaské nebo severské, proč by pro to nebyla zralá země, o níž se všeobecně s uznáním tvrdí, že byla jednou z nejlepších předválečných demokracií v Evropě.

6. Chtěl bych v této chvíli říci několik jasnějších slov o Slovensku:

a) Ohromující většina slovenského lidu všech vrstev stojí kategoricky a neochvějně proti dnešnímu, zrádnému fašizujícímu režimu, proti německému nacistickému gangsterismu, proti všem těm, kteří, kryjíce se podle, lživě a křivopřísežně katolictvím, přivedli Slovensko na stranu pangermánského nacistického pohanství,

² Rozbor tejto otázky vid „Cesta ke Květnu“, pozn. 3 k dok. čís. 2.

do jedné válečné linie s Německem, Maďarskem a Japonskem, proti slovanským a katolickým Polákům, proti slovanským Rusům, Ukrajincům a Jihoslovanům, proti Anglii, Spojeným státům a Francii, kteréžto tři státy v minulé válce Slováci tak podstatně pomohly osvobodit, proti nám všem Čechoslovákům, kteří jsme zůstali svým tisíciletým národním tradicím věrni a kteří tvoříme dnes jistě daleko přes 90 % všeho československého lidu, národa Čechů a Slováků, bojujícího jednotně o svou svobodu, kulturu a národní budoucnost.

Znám ostatně autentické výroky z posledních neděl vedoucích slovenských Quislingů, na př. Šaňa Macha a Tisa, vím tudíž, jak jsou si už dobře vědomi, že jsou ztraceni, že jejich pád přijde v několika měsících a že odplata na nich bude těžká a spravedlivá. Je třeba, aby to věděla také celá slovenská veřejnost a je třeba, aby celý svět věděl, že ve věci společného národního cíle v této válce není mezi Čechy a Slováci žádného rozdílu.

b) Převrat na Slovensku i v zemích českých bude jednotný a jediný. Slovensko je už dnes součástí republiky, nikdy jí právně býti nepřestalo a spojenecká veřejnost, slovenský lid sám a my všichni zde i doma jsme dle toho postupovali, postupujeme a postupovat budeme. Když v prosinci r. 1943 žádala první slovenská divise, která u Melitopole přešla na druhou stranu k Rudé armádě, aby její důstojníci mne mohli navštívit v Moskvě a přihlásit se do československé armády na východní frontě, učinili to jako věc samozřejmou, prostě jako českoslovenští občané a tak, jak mi to oni sami řekli: protože k sobě prostě patříme. To byl výraz ducha lidu a národa. To byla duše Slovenska. Tu mluvil Kollár a Hviezdoslav, Moyzes a Štúr, Hurban-Vajanský a Štefánik. Ti, kdo ve chvíli převratu budou tudíž na Slovensku stát na druhé straně proti nám všem, budou stejně jako v zemích českých rozdraceni nemilosrdně.

c) Prohlašuji dále kategoricky, jsa hluboce o tom přesvědčen, že mezi Čechy a Slováci o příští poměry v republice žádných zásadních sporů nebude. Řekneme si klidně, demokraticky a bratrsky, že vše, co nás hatilo, co nám v plné harmonii překáželo a co by bylo třeba na obou stranách změnit nebo napravit, bude změněno a napraveno. A dle toho budeme postupovat. Nebude vzájemných rekriminací a msty; bude však nekompromisní odstranění nebo potrestání těch, kteří se provinili a kteří do budoucího veřejného života republiky nepatří. A to platí pro Čechy jako pro Slováci.

d) Nebude sporu o decentralizaci státu. Já sám osobně se domnívám, že zemská decentralizace pro Čechy, Moravu, Slovensko a Podkarpatskou Rus, v té míře, v jaké ji zejména Slovensku bude potřeba, je věcí samozřejmou. Sám jsem to již před Mnichovem hájil a nakonec sám navrhoval. O tom sporu není třeba. Její stupeň a forma bude rozhodnuta svobodně a demokraticky naším lidem samým a to znamená především také lidem slovenským. Užívání jazyka slovenského není vůbec věcí spornou. O všech těch otázkách nemáme však práva definitivně rozhodovat ani my zde, ani nikdo v Americe.

e) Stejně nebude, po mém soudu, sporu o tom, zdali jsou Češi a Slováci etnicky národ jeden, či národy dva. Tohoto sporu mezi námi ani býti nemá. Národem nějaká skupiny lidí buď je nebo není. Úpírat to někomu, kdo se tím býti cítí a kdo dle toho žije, nelze. Také se to nějakým veřejným aktem teoreticky nedá prohlašovat nebo rozhodovat. Už v r. 1941 jsem sdělil na Slovensko, že v této otázce hájím stanovisko naprosté tolerance a vzájemného respektu toho či onoho názoru. A přál bych si, aby z nás nikdo nikomu druhému toho neupíral, nebo nevnucoval. Nesoudím, že by bylo možno, aby se doma v republice dělala jakákoliv opatření, která by v této otázce kterémukoliv občanu republiky měla cokoliv vnucovat nebo nařizovat. Sám osobně přijímám v této otázce to, co hlásali Dobrovský a Kollár, Palacký a Šafařík, Hurban-Vajanský a Masaryk, Hviezdoslav a Štefánik a řada jiných Čechů a Slováků, kteří mají veliká historická jména v dějinách i Čechů i Slováků. A prohlašuji jednou pro vždy, že s nikým o tuto otázku spory vésti nebudu.

Ostatne my zde mezi sebou jsme si už slíbili, že sporných diskusí o to za války a zde v cizině nebude.³

f) Podotýkám konečně, že ve chvíli převratu a rekonstituce jednotné republiky bude brán zřetel na to, aby se učinila některá dočasná zvláštní opatření politická a hospodářská na Slovensku nebo na Podkarpatské Rusi podle jejich vlastní potřeby vzhledem k tomu, že jejich praktické oddělení od Čech a Moravy v r. 1939 a provádění zvláštního režimu po celou dobu války na těchto územích bude toho patrně na nějakou přechodnou dobu vyžadovat. [...]

Na cestě k vítězství. Čtvrté poselství presidenta republiky Státní radě. Londýn 1944, str. 47—54

47

1944, február 26. [Slovensko.] — Politická zpráva Šrobárovej skupiny pre prezidenta dr. E. Beneša s návrhom organizácie a náplne činnosti Ústredného revolučného výboru v prevratovom období.

Na žiadosť členov našej skupiny posielam Vám, pán prezident, túto súhrnnú zprávu o politickej situácii za mesiac máj—december minulého a za dva mesiace tohoto roku.¹

³ Jednotlivé nekomunistické odbojové skupiny, ktoré udržiavali styk s Londýnom, sa v neskorších odkazoch vyjadrovali k účinku Benešovej reči na Slovensku. Reakcie boli rôzne. V Šrobárovej zpráve z 13. 2. 1944 sa hovorí: „Vyvolala radostné vzrušenie v ľudu a depresiu vo vládných kruhoch... Reč prispela k spolupráci vo všetkých skupinách na Slovensku, takže značne pomohla vyrovnáť všetky protivy medzi občianskymi a socialistickými skupinami.“ Súčasne Šrobár odporúčal: „Bylo by žádoucnou, by niekto z vládných kruhov v Londýne vyložil slovenskému a českému obyvateľstvu vhodným spôsobom ten odsek reči Beneša, v ktorom je urobená výzva k všeobecnému povstaniu. Bylo by snád vhodné určit čas k povstaniu, aby jednotlivé skupiny bez spoločného povelu izolovane nezačali odboj, ktorý by musel skončiť porážkou. Lud československý sice bude odhodlaný k všeobecnému povstaniu, ale organizované skupiny sú dosiaľ utajené pred zraky Gestapa, ktoré po reči prezidenta Beneša bude pozorne stopovať naše podzemné organizácie.“ (AMZV Praha. Depеше došlé, 1944, čís. 598, Žen. 146 z 1. 3. 1944.) Úrsíny, Lettrich a Josko (pod pseudonymami 1895, Kiss, Dvanáctka) oznamujú ministrom Slávikovi a Lichnerovi (Vinčura, Jasný): „S povďakom kvitujeme prejav prezidenta k Štátnej rade, menovite i tú jeho časť, v ktorej naznačil stanovisko vaše v otázke slovenského národa. Tým, tak sa zdá, blahodarne pôsobil na zastavenie Čulenových písáček a anuloval nekonečné polemiky časopisov Spojených štátov v tejto veci.“ (Tamtiež, čís. 582, Žen. 149 z 1. 3. 1944.)

Naproti tomu v zpráve skupiny „Kaviár—Múzeum“ (Flora—Viestová—Kapinaj) zo 6. 2. 1944 sa tlmočí názor Žiaka (dr. Beharka — pozn. V. P.) a Žiacka (? — vraj bývalý katolícky kňaz, pozn. V. P.): „Časť prejavu o pomere českého a slovenského národa urobila deprimujúci dojem na Čechoslovákov. Chceli by sme o tej stati mať podrobnejšie vysvetlenie. Pre aké príčiny pán prezident zaujal toto stanovisko. Robí to dojem upustenia od jednoty národnej i štátnej. Ďurčanský na tú časť prejavu vravel: »Roosevelt donútil Beneša, aby kapituloval v otázke československej. Naši v USA to vyhrali.« Komunisti vravia: »Moskovskí komunisti sú za slovenský národ, vyhrali sme to my, komunisti.« Česi vravia: »Nech si Slováci robia svoje, my si budeme robiť svoje.«“ (Tamtiež, čís. 726, Žen. 187 z 14. 3. 1944.)

Najzaujímavejšia je zpráva od poslov zo Slovenska, ktorú reprodukuje Kopecký v depеше z 18. 3. 1944: „Reč Beneše ze 4. února nebyla dobře poslouchána, neboť byla dávana po kouskách a relaci v noci po 12. hodině skoro nikdo neposlouchá.“ (Tamtiež, čís. 790, Žen. 205.)

Pokiaľ ide o celé Benešovo posolstvo Štátnej rade, z ktorého publikujeme sotva desatinu (expozé je veľmi rozsiahle, hodnotí medzinárodnú situáciu, cestu do Moskvy a zmluvu so Sovietskym sväzom z decembra 1943), od veľvyslanca Fierlingera prišla Benešovi krátka zpráva, ako prijala prejav moskovské vedenie KSC: „Zdejší krajané jsou s Vaším exposé spokojeni.“ (AMZV Praha. Depеше došlé, 1944, čís. 401, Mos. 39.)

¹ Zpráva nadpísaná „Panu presidentovi v Londýne (26. II. 1944)“ prišla do Londýna rádiotelegraficky z Istanbulu začiatkom júla 1944 (pod šifrou Bšt. 070306/44). V sprievodnom liste